

OPENBARE LEESZAAL EN BOEKERIJ
ARUBA

BIBLIOTECA NACIONAL
ARUBA

D. C. Hesseling

EEN SPAANS BOEK OVER HET PAPIAMENTS

De taal die op Curaçao, Aruba en Bonaire in het huiselik verkeer van alle standen gebruikt wordt, het Papiaments, heeft weinig de aandacht van wetenschappelike beoefenaars getrokken. Tot voor korte tijd werd het door buitenstaanders met minachting of spot vermeld, en door de eilandbewoners wel is waar verdedigd als de taal die men nu eenmal van zijn moeder geleerd had en daardoor lief had gekregen, maar die toch eigenlik geen beschaafde taal kon heten.

De Heer Jessurun eindigt een kort opstel over de volkstaal van Curaçao met deze woorden: „Het Papiaments is geen taal. Aanmoediging tot het leeren van hetzelve is niet ons doel" [1]). Zelfs Fokker, die als wetenschappelik man erkent dat ook „verbastering" de aandacht van de taalkundige verdient, spreekt de wens uit dat dit „Bastaard-Spaansch" in niet te lange tijd door het Nederlands verdrongen mag worden" [2]). En de Heer W. M. Hoyer, die zich door verschillende geschriften verdienstelik heeft gemaakt voor zijn moedertaal, zegt in een Papiaments gedichtje [3]), dat de „dushi lenga di nos máma" geen vervoeging kent, geen litteratuur heeft, niet fijn en welgemanierd is, maar dat we werken moeten aan haar verbetering door 't overnemen van woorden uit andere talen; voorlopig moet men geduldig zijn: „pordona nos papiamentu".

Zulke uitspraken zou ik door andere voorbeelden kunnen bevestigen. Ten grondslag ligt m. i. de naïeve overtuiging dat de Indogermaanse talen de beste zijn, en dat deze weer

1) *Tweede jaarverslag v. h. Gesch.-, Taal-, Land- en Volkenkundig Gen. te Willemstad,* Amsterdam 1898, blz. 102.

2) A. A. Fokker, in *Tijdschr. v. Nederl. Taal en Letterk.* XXXIII, Leiden 1914, blz. 68.

3) Afgedrukt op blz. 74 vlg. van het straks te noemen werk van R. Lenz.

't voortreffelikst geacht moeten worden, wanneer zij overeenstemmen met de bouw van Grieks en Latijn, in de klassieke vorm die men op school leert kennen.

Geheel anders dan de hierboven aangehaalde oordelen luidt dat van een in Noord-Europa, naar ik meen, te weinig gewaardeerde geleerde, die voor enkele jaren een voortreffelik boek heeft geschreven over het Papiaments: de eerste uitvoerige, streng wetenschappelike studie aan die taal gewijd. De geleerde die ik bedoel is Dr. R. Lenz, hoogleraar te Santiago de Chile, vooral bekend als Americanist en als auteur van een belangrijk boek over Algemene Taalwetenschap, waarvan binnenkort een derde druk zal verschijnen [1]).

De titel van het werk dat over het Papiaments handelt luidt: *El Papiamento, la lengua criolla de Curazao, la gramatica mas sencilla*, impreso en los anales de la Universidad de Chile, 1926, 341 blz. gr. 8⁰. Op dit boek wilde ik de aandacht vestigen van hen die belangstellen in onze West-Indiese eilanden en in de taal die daar wordt gesproken.

Het is de bedoeling van Dr. Lenz geweest aan de taalgeleerden door een voorbeeld te tonen dat een taal zonder enige verbuiging of vervoeging van node te hebben, op duidelike wijze de verhevenste gedachten kan uitdrukken (blz. 12). Het Papiaments, gaat hij voort, is voor Spaanssprekende mensen zo gemakkelik te leren dat eén verklaring van de algemene beginselen, gedurende een half uur, voldoende is om iemand in staat te stellen een tekst te begrijpen. Boven de z. g. wereldtalen, als het Esperanto en tal van andere, heeft het niet alleen voor dat het aanleren minder moeite kost (gelijk hij elders zegt), maar ook dat deze taal inderdaad *bestaat*, in de volste zin van het woord *leeft*, en dat zij uitstekend voldoet

1) R. Lenz, *La Oración y sus partes*, estudios de gramatica general y castellana², Madrid, 1925.
Naar dit werk, een zeer zelfstandige studie van taal en taalkategorieën, toegepast op het Spaans en gebaseerd op de psychologie van Wundt, wordt in het boek over 't Papiaments herhaaldelik verwezen.

in het dageliks gebruik door beschaafde lieden. Hier hebben wij geen fabrieksprodukt, maar een middel van gedachtenwisseling dat onopzettelik en onbewust gevormd is door de eisen die de praktijk stelde. Zo is het Papiaments, met behoud van zijn allereenvoudigste, alle verandering missende spraakkunst, geworden tot een hoogst beschaafde taal („una lengua de alta cultura", blz. 13 vlg. en blz. 33).

Wie genoeg met het Spaans vertrouwd is om in die taal een roman zonder moeite te lezen, zal, wanneer hij voor 't eerst een tekst in Papiaments onder de ogen krijgt, de gemakkelikheid waarvan Lenz spreekt niet grif beamen, ook niet na vrij wat langer voorbereiding dan een half uur, ja ik vrees dat zelfs een Spanjaard niet aanstonds de woorden in hun eigenaardige vervorming zal doorzien. Men dient echter in aanmerking te nemen dat een belangrijk deel van de moeilikheid niet in het wezen van het Papiaments ligt, maar het gevolg is van bezwaren die elke taal zonder orthographiese en letterkundige traditie moeilik maken. Ik denk aan het volgende:

Groot is de willekeur in de spelling, samenhangende met de bontheid van het vocabularium. De meerderheid van de woorden waarin een *u* (= onze *oe*) voorkomt is van Spaanse oorsprong en men schrijft dus *busca* (Sp. *buscar*, zoeken), maar gewoonlik *boeki*, omdat het een Holl. woord (boek) is. Intussen het toepassen van die regel vereist kennis van de etymologie der woorden en die is niet zelden voor leken onduidelik. Het woord voor *broeder* wordt *roeman* of *ruman* gespeld; wie weet dat Sp. *hermano* de oorsprong is, zal geneigd zijn de klinker die op de *r* volgt, en heterogeen is, door *u* aan te duiden, maar iemand die alleen de *u* schrijft wanneer het Spaanse woord die klinker vertoont, laat de etymologie varen, en kan, als men hem dat verwijt, er op wijzen dat men telkens het woord *broe* (verkorting van Holl. *broe(der)*, met speciale betekenis) gespeld ziet met *u* (*bru*): dat dus willekeur heerst. En hoe te doen met woorden als *koenoekoe* (akker), *makoetoe* (korf) die noch Sp., noch Holl. van oorsprong zijn? Men kan even-

goed de spelwijze *canucu*, *macutu* verdedigen. De verwarring, die ik hier door een paar voorbeelden (bij de *u* en de *c*) toonde, wordt nog groter wanneer men de verlenging die een beklemtoonde klinker pleegt te ondergaan door verdubbeling weergeeft en 't verschil tussen de Spaanse en de Nederlandse *e* wil aanduiden. Dan leest men (Ev. Marc. I, 3 volgens de vertaling der American Bible Society, New-York 1865): „Boos di eel koe ta grita deen desiertoe: dreetsja kamina di Senioor, hasi dreetsji soe kamina nan". Dezelfde plaats ziet er in de vertaling van het Nederl. Bijbelgenootschap te Amsterdam (afgescheiden van de verschillende keus der woorden) heel anders uit, en wel aldus: „Boz, qu ta sclama den desierto: Prepara e camina di Señor, haci su bereanan nèt (berea = Sp. *vereda*, pad").

Er bestaat in 't Papiaments, gelijk in alle talen, verschil tussen de spreekwijze van de minder ontwikkelden (b. v. de arbeiders op de plantages) en degenen die meer onderwijs hebben genoten, maar bovendien komt hier nog in aanmerking de herkomst van hen die hun gedachten schriftelik in de taal van 't eiland uitdrukken. In bladen als *La Cruz* en *Union*, beide organen van de Rooms-Katholieke geestelikheid, komt een groot getal Hollandse woorden voor, en een even groot aantal zegswijzen, die vertaald Hollands gelijken. Het is voor een vreemdeling hoogst moeilik te weten welke van die woorden (Batavismen) in de algemene taal zijn opgenomen, en dus Papiaments zijn geworden, en welke zijn ingevoerd door Hollanders die nog niet lang genoeg op het eiland geleefd hebben. Een sprekend voorbeeld van zulk een moeilikheid doet mij Ev. Luc. XIV, 19, in de vertaling van het Nederl. Bijbelgenootschap, aan de hand. Daar lees ik: „cinqu yugo di oso". In plaats van *bue* (Sp. *buey*) wordt hier een Holl. woord (*os*) tot Papiaments gemaakt. Ik denk dat we hier een wonderlike vergissing hebben van een vertaler, die, naar mijn indruk, voor 't overige wel voor zijn taak berekend was, doch 't kan zijn dat naast *bue* ook *oso* voor *os* voorkomt. *Beren* vindt men op Curaçao niet; maar moet iedereen die weet dat in het

Spaans *oso* uitsluitend *beer* betekent, niet glimlachen als hij deze vertaling leest?

De genoemde bezwaren kunnen door toenemende eenvormigheid van de schriftelike overlevering en een daarmee verband houdende regeling van de spelling, die zal moeten kiezen tussen Spaanse of Hollandse voorstelling der klanken, voor een aanzienlik deel worden weggenomen [1]). Is het Papiaments dan inderdaad een gemakkelik te leren taal geworden? Misschien getuigt de mening van Lenz in dit opzicht van te groot optimisme, zeer zeker zo lang een woordenboek Papiaments-Spaans (of Hollands) ontbreekt, een gemis dat verbaast bij een taal door bijna 60.000 mensen gesproken. Zal b.v. een Spanjaard, tenzij 't zinsverband alle twijfel uitsluit, de volgende woorden aanstonds herkennen: *awa jobé* (Sp. agua de lluvia), *baranza* (zwanger, cf. Sp. embaraza(da), *bisa* (zeggen, spreken, Sp. avisar, de aandacht vestigen), *distribi* (vernielen, Sp. destruir), *robes* (links, van Sp. otra vez?), *taha* (verbieden, verhinderen, Sp. atajar, afsnijden, versperren), *weita* zien (Sp. aguaitar, bespieden), *webu* (ei, Sp. huevo) enz. enz.? En zal iemand die zeer vertrouwd is met het Hollands niet in hetzelfde geval verkeren bij woorden als *dewater* (waterzucht, hydropsie), *freimentu* (vrijage), *hadrei* (gaanderij), *haap* (gapen), *yagmentu* (jacht), *leido di klok* (klokkeluider), *rombro* (roggebrood), *skeins* (schuins) en vele andere?

Het verwonderlikst zullen wel voor een Spanjaard de talrijke zegswijzen klinken die Spaans van uiterlik, maar Hollands

1) Zeer dankbaar ben ik de Heer en Mevrouw Vooren te 's Gravenhage voor de inlichtingen mij verstrekt over de algemene toestand der taal op de Beneden-Windse eilanden. Eigenlik dialekties verschil met Curaçao leveren Aruba en Bonaire niet op, maar toch hoort een bewoner van Curaçao onmiddellik of iemand van een der beide kleinere eilanden komt. Ik meen dat er aan een verschil van modulatie gedacht moet worden.

Niet minder voel ik mij verplicht aan Mej. A. E. Winkel, Litt. D[a], insgelijks te 's Gravenhage, die mij verschillende boeken leende en mij velerlei eigenaardigheden van het taalgebruik verklaarde. Laat ik nog vermelden dat een groot getal nummers van de weekbladen *La Cruz*, *Union* en *Prensa* (dit laatste een Spaans, niet onder geestelike leiding staand blad), mij door de Heer en Mevrouw Vooren verschaft, het mondeling medegedeelde heeft bevestigd.

naar de gedachtengang zijn. Daar Lenz, die het Hollands natuurlik niet als zijn moedertaal kent, hier weinig van zegt, laat ik hier enkele voorbeelden volgen. Het verschijnsel is reeds vermeld door Fokker, die *e ta kaï flau* (zij valt flauw) aanhaalde (Sp. se desmaya), alsmede *e no pora joeda* (*hij kon het niet helpen*, Sp. no era su culpa, no pudo remediarlo), en *ta kasi dos anja kaba* (*'t is bijna twee jaar geleden*, Sp. hace casi dos años). Zie Fokker, *o. l.* blz. 57. Lenz noemt (blz. 183) als Batavismen *bai an* (aangaan, beginnen, van een kerkdienst), *bai om* (omgaan met iemand), *bini bij* (bijkomen, na een flauwte), *pasa voorbij* (voorbijgaan). *Ta dal bentana abri* is echter niet „een raam openslaan" (vgl. Duits *aufschlagen*), maar „open stoten". Ik weet niet in hoeverre deze zegswijzen in algemeen gebruik zijn. — Bij de lektuur van verschillende teksten merkte ik het volgende op:

1. *Biaha* (*un b.*, *di promé biaha* enz., eens, 'ereis, de eerste keer), Sp. *una vez* enz. Ook in 't Negerhollands is „keer", „maal" *reis* of *rees* (zie 't *Negerholl. der Deense Antillen*, op Vocabularium en blz. 140). Van Dale geeft als voorbeelden van het gebruik in Nederland: „dit werd enige reizen herhaald", „kom 'reis hier".
2. *Bira falsu*, boos worden, Sp. encolerizarse; Holl. *vals*, *nijdig* worden; *worden* wordt hier, gelijk vaak, door *virar* weergegeven.
3. *Cama de margarita* — Sp. cuadro; Holl. een *bed* madeliefjes.
4. *Cantoe di lamar* — Sp. orilla de mar; Holl.: *zeekant.*
5. *Dal mata* — Sp. matar; Holl. *doodslaan. Dal* (van de Sp. Imper.), *da le*, „geef hem", „raak hem", is in 't Pap. *slaan.* Dezelfde betekenis heeft δίδω in het Nieuwgr.
6. *Doena op*, *doena ariba* — Sp. dar noticia; vgl. Holl. de naam van iemand *opgeven* (b.v. ten stadhuize). *Doena* is Pap. „geven", Sp. donar.
7. *Gai* — de *haan* van een geweer, een voorwerp dat de Spanjaarden *gatillo* (katje) noemen; 't Pap. heeft aan Sp. *gallo* (haan, het dier) een Holl. betekenis gegeven.

8. *Hoeki scondi* — Holl. *schuilhoek*; Sp. *escondríjo.*
9. *Morte cansa* — doodmoe. Naar Holl. model heeft het Pap. de Spaanse uitdrukking *cansado de muerte* omgezet.
10. *Tres luna largu* — Sp. durante tres meses; Holl. drie maanden *lang.*
11. *Palu seca* (of *secu*) — droogstok. Van Dale: „zolderstok waaraan nat waschgoed wordt opgehangen". Het Nederl. Woordenboek vermeldt dit woord niet, maar het is bekend aan iedereen die de zolders kent van oude huizen, vooral uit de tijd toen de *natte* was thuis kwam. Pap. *palu* is „boom", „stok", „staak", *seca* is „drogen" [1]).

Ik heb hierboven voorbeelden genoemd die ik op meer dan één plaats (sommige, als n°. 1, 2, 4, 6, 7, 10 zeer dikwels) heb aangetroffen, hetgeen een zekere waarborg geeft dat ten minste de meeste geen individuele vergissingen zijn, maar tot de algemene taal behoren.

Om zulke hybridiese woorden en zinswendingen juist te beoordelen moet men zich losmaken van enige nationale vooroordelen en aanvaarden wat anderen als bruikbaar beschouwen. Vóór alles denke men er aan dat iedere taal soortgelijke mengsels bevat. Wie lacht over woorden als *freimentoe*, *keiredó* (wandelaar, iemand die *kuiert*), *huurdó* (huurder) en een menigte andere, vergeet dat *vrijage, tuinier*, *kruidenier* dezelfde eigenaardigheden vertonen.

Enige moeite zal het ook kosten om gewend te raken aan de afwijkende denkwijze die ten grondslag ligt aan de morfologie en de daarmee verband houdende syntaxis, maar die moeite wordt ruim beloond door 't verfrissende dat ligt in het kennismaken met een wijze van uitdrukking die zo verschilt van de onze, en nog veel meer door de hier aangeboden mogelikheid om ons inzicht in het wezen van taal te verhelderen. Het ontstaan van *de* menselike taal is een psychologies pro-

1) Mr. Dr. J. A. van Praag, Lector aan de Amsterdamse Universiteit, had de goedheid mijn lijstje Batavismen na te zien. Een viertal verdiende die naam niet, de 11 overblijvende druk ik hier af, met herhaalde dank aan mijn raadgever.

bleem dat geen enkele taal ooit zal oplossen, maar uit het Kreools kan men 't best leren hoe een bepaalde taal uit oude gegevens ontstaat en zich ontwikkelt, omdat hier in een voor ons kenbaar verleden in snel tempo zich vormt wat in andere gevallen het produkt is van vele eeuwen, met een zeer duister verleden tot achtergrond. Dan begrijpt men hoe taalvermenging werkt, hoe bijgedachten alles doorkruisen en hoe onnauwkeurig het is van taalwetten te spreken. Wie zich met Kreools bezig houdt, verwondert er zich niet over dat de grote voorganger bij die studie, Hugo Schuchardt, in verzet kwam tegen de school der Junggrammatiker.

Kan men, de bezwaren van ongeregelde spelling en zwakke traditie ter zijde stellend, met Lenz het Papiaments een taal van „hoge beschaving" noemen? De schr. verdedigt die benaming door er op te wijzen dat in bladen als *La Cruz* op volkomen duidelike wijze allerlei kwesties van godsdienstige, politieke en ekonomiese aard worden behandeld; hij had ook kunnen wijzen op de Bijbelvertalingen en op talrijke boeken en boekjes met stichtelike strekking, door Rooms-Katholieke, een enkele maal ook door Protestantse, geesteliken geschreven. Hoe verdienstelik en hoe geslaagd, het laatste natuurlik in zeer verschillende mate, dit alles mag zijn, het is naar mijn overtuiging niet voldoende om een taal tot een voertuig van „hoge beschaving" te maken, en evenmin om haar voortbestaan te verzekeren tegen de veroveringsdrang van machtiger talen. Alleen de litteratuur, de „fraaie letteren", gelijk men vroeger zeide, of, juister uitgedrukt, de kunst vermag dat. Hier kan dit niet nader verklaard worden; het is m. i. genoeg te wijzen op Zuid-Afrika, waar eerst door de dichters en prozaschrijvers der laatste veertig jaren de moedertaal voldoende macht heeft verkregen om zich te handhaven tegen het Engels.

Dr. Lenz is de studie van het Papiaments begonnen op een reis van Santiago naar Europa aan boord van een Hollands schip, waar een uit Curaçao geboortige kok, een neger, Natividad Sillie, zijn leermeester was. Die kennis uit de eerste hand,

reeds onderweg aangevuld door lektuur van enkele boeken bij een oponthoud te Willemstad gekocht, heeft hij in Europa aangevuld door mondelinge mededeling van een Duitse dame, te Curaçao opgevoed, door inlichtingen, verkregen aan het Hamburgse Seminarium voor Afrikaanse talen, en vooral door het raadplegen van de *Kreolische Studiën* van Schuchardt. Ondanks dit alles moest hij, in Chili teruggekeerd, zijn boek samenstellen zonder de hulpmiddelen die boekhandel en bibliotheken aan de hand doen. De geschriften van Adam, Coelho, Baissac, Poyen-Bellisle, de St. Quentin en Dalgado zijn hem onbekend gebleven, even als alles wat over 't Afrikaans, het Frans van Canada en het Negerhollands der Deense Antillen is geschreven. Doch, werkende geheel in de geest van Schuchardt, heeft dit voor zijn onderzoek geen ander nadeel gehad dan dat hij vele parallellen ter bevestiging of nadere verklaring van zijn betoog ongebruikt moest laten.

Na een bibliografie van hetgeen over het Papiaments is geschreven — drie en twintig nummers tellend, waarvan achttien ter beschikking stonden van de schrijver [1]) — wordt in de Inleiding uiteengezet hoe Lenz zich de ontwikkeling van Kreoolse talen voorstelt. Zijns zienswijze komt zo goed als geheel overeen met wat ik naar aanleiding van het Negerhollands heb geschreven [2]). Ik hecht alleen minder waarde dan Lenz en Schuchardt aan de pogingen van de blanke om bij

1) Ik kan aan de lijst toevoegen: 1. *Boekie di Pidimeentoenan pro oesoe di Protestantnan di Gemeente na Aruba,* pa N. A. Kuiperi, Predikant, Curaçao 1864, 12⁰. — 2. *Evangelie segoen Marko,* New-York American Bible Society, translated by S. van Dissel 1865, kl. 8⁰. — 3. *Pidi e lo boso haja,* pa un padre di orden di Dominico, Curaçao, S. Jozefsgezellen Vereeniging en L. C. G. Malmberg, Nijmegen 1893, 493 blz., 12⁰., benevens een klein getal andere, minder uitvoerige boeken van stichtelike inhoud, door Rooms-Katholieken geschreven. De meeste van de door Lenz vermelde en der hier genoemde boeken bevinden zich in de boekerij van het Kon. Instituut voor Land- en Volkenkunde te 's Gravenhage.

Voorts een kleine roman getiteld: *Giambo bieuw a bolbe na wea* pa William E. Kroon, Curaçao 1928, benevens een *Praktische Handleiding der Papiamentsche Spraakkunst* samengesteld door A. van de Ven Zeppenfeldt ord. Praed. z. pl. of jaart. [1928].

2) *Het Negerhollands der Deense Antillen,* Leiden, 1905, blz. 49—61. In 't vervolg aangehaald als *Het Negerholl.*

taalbotsing zijn taal op juist zulk een wijze te vereenvoudigen dat deze 't voorbeeld of de aanleiding wordt tot het Kreools.

Het nieuwe middel van gedachtenwisseling vormt vaak een overgang tot de taal der blanken. Die overgang kan betrekkelik spoedig plaats hebben; het resultaat is dan dat de overwinnende, opslorpende taal wel sporen draagt van hetgeen in de eerste periode der kolonisatie heeft plaats gehad, maar toch geen Kreools kan heten. Een goed voorbeeld van dit proces vertoont het Afrikaans, waarvan ik meen te hebben aangetoond dat het is blijven staan op de weg om Kreools te worden [1]). Meestal, zegt Lenz (blz. 40), verkeren de Kreoolse talen in een voortdurende staat van verandering, naar tijd, plaats en sprekers verschillend; slechts bij zeer gunstige omstandigheden kan zulk een taal een vaster karakter krijgen, vooral dus wanneer blanken en kleurlingen te zamen zijn op kleine eilanden en dit betrekkelike isolement — in vroeger eeuwen groter dan tans — hen verenigt. Men moet er bijvoegen dat die vastheid alleen bestendigd wordt wanneer een eigen letterkunde zich ontwikkelt. In het Papiaments ziet men nog duidelik de overgang van het oudste, in zekere zin het zuiverste Kreools, tot het onder invloed van Europese talen vervormde.

In het hoofdstuk gewijd aan de klankleer toont Lenz aan dat in het door negers gevormde Kreools het karakteristieke der klanken berust op eigenaardigheden van articulatie eigen aan Afrikaanse talen. De abnormale *h* in Papiamentse woorden als *homber*, *hamber*, *hasi* (voor Sp. *hombre*, *hambre*, *hacer* enz. [2]), verklaart hij, gelijk ik ook gedaan heb voor het Negerhollands en het Papiaments [3]), uit de afkeer, aan vele negertalen eigen, van klinkers als beginklanken. Zo werd een woord, door de

1) *Het Afrikaans,* bijdrage tot de Geschiedenis der Nederl. Taal in Zuid-Afrika, 2e dr. 1923, p. 128.

2) Reeds in het Latijn werd de *h* door het volk niet uitgesproken, alleen geschreven. Zie F. Hanssen, *Spanische Grammatik auf historischer Grundlage,* Halle, 1910, § 18, 2. De *h* in Sp. *hombre* enz. wordt dus alleen geschreven.

3) *Het Negerholl.*, blz. 75 vlg.

negers gehoord als *ombre*, tot *homber*, evengoed als *alto* tot *haltu*. En wanneer 't geval zich voordoet dat een woord aanvangt met een klank die aan de negers moeite kost, dus met Sp. *g* (voor *e* of *i*) of met *j* (beide overeenkomend met onze *ch* in *lachen*), dan wordt die klank vermeden en aan het nu met een klinker beginnend woord een spirans, gelijk aan of gelijkend op onze *h*, toegevoegd. Zo zegt dan de door Lenz beluisterde neger Sillie voor Sp. *junto* soms *unto* en soms *hunto* en die weifeling verklaart ook vormen als *jaltu* (voor Sp. *alto*) in plaats van het te verwachten *haltu*, dat evenzeer voorkomt. Heel veel loopt hier door elkaar, vooral bij sprekers die ook Spaans en Hollands kennen, gelijk de meerderheid der bewoners van Curaçao. In zulke dingen is 't verschil tussen „zuiver'' en Hoog-Kreools het duidelikst.

De mening dat Kreoolse talen de spraakkunst weergeven van de niet-Europese sprekers, is reeds meermalen weerlegd. Reeds de ondertitel van zijn boek toont dat Lenz die opvatting verwerpt en de Kreoolse spraakkunst beschouwt als de *gramatica mas sencilla*, de allereenvoudigste spraakleer ter wereld, ontstaan door de behoefte om een taal tot de voor vreemden gemakkelikste vorm te herleiden. Die herleiding geschiedt door de vreemden en in overeenstemming met hun taalgewoonten, maar de middelen waarvan de herleiders zich bedienen, de al of niet verminkte woorden die een vereenvoudigde functie mogelik maken, zijn, op enkele uitzonderingen na, aan de als moeilik gevoelde taal ontleend. Ook het Papiaments toont deze gang van zaken aan. De zeer eenvoudige spraakkunst kent buigings- noch vervoegingsvormen. Het substantief is volkomen onveranderlik. Wel wordt als meervoudaanwijzend achtervoegsel *nan* vermeld, en misschien is het reeds voor velen een gewoon suffix geworden, doch de oorspronkelike betekenis is nog uit velerlei te zien. Immers dit *nan* dient ook als pronomen van de derde persoon meervoud en beantwoordt aan ons *zij* en tevens aan *hen*, *hun*. Een woord als *hombernan* is dus gelijk te stellen met *mens — zij*, en Lenz

wil dat duidelik doen uitkomen door zulke woorden in een vorm te schrijven die de nog niet geheel vergeten herkomst veraanschouwelikt: hij schrijft *homber-nan*. Als een telwoord voorafgaat, wordt dat *nan* weggelaten: dat een veelvoud bedoeld wordt, is dan immers reeds aangeduid [1]). Nog duideliker blijkt m. i. de oorspronkelike betekenis uit de gewoonte om, als verschillende substantiva als één geheel genoemd worden, alleen achter het laatste *nan* te plaatsen. Men zie Ev. Matth. XXIII, 13, 14, 15: „boso, escriba y fariseo, hipocritanan", doch XXIII, 34, waar de substantiva afzonderlik worden bedoeld: „boso, profetanan y sabinan y escribanan". Hier zien we een suffix ontstaan.

Dit *nan* is nu het enige woord van Afrikaanse oorsprong dat in het Pap. als, oorspronkelik los, hulpwoord dient [2]).

Het adjektief schijnt niet zo onveranderlik te zijn als het substantief: naast vormen op *o* of *u* vindt men er ook op *a*. Doch dit is schijn. De negers, die geen z.g. grammatikaal geslacht als het onze kenden, begrepen niet waarom in het Portugees of Spaans hetzelfde woord nu eens op *o* (*u*), dan weer op *a* uitging. Voor hen waren die woorden termen die zich zelf steeds gelijk bleven: of altijd *o* (*u*) of altijd *a*! Zo zeiden zij dan steeds *friu* (Sp. frio, koud), *haltu* (Sp. alto, hoog), *nobo* (Sp. nuevo, nieuw), en evenzo in alle gevallen *bunita* (Sp. bonito, mooi), *bisiña* (Port. vizinho, Sp. vecino, naburig), *mudo* (Sp. mudo, stom) enz. enz. Wat hen van bepaalde woorden de

---

1) Achter 't woord *alle* (Pap. *tur* komt echter wel een substantief + *nan*: „tur es *operashon-nan*" (Lenz, blz. 289, in een verhaaltje van Sillie). In 't Nederlands, in 't Kreools van Ceylon en in 't Engels heeft men iets soortgelijks: „drie mud graan", „vier el laken" enz.; ook „hoeveel mud, hoeveel el is nodig", maar „veel mudden, veel ellen" en, gelijk in 't Pap., ook geen meervoudsaanwijzing als een aanwijzend voornaamwoord aan het telwoord voorafgaat. Cf. in 't Engels: „two pair of gloves", „two dozen (of) collars", maar „gloves are sold in pairs".

2) Schuchardt heeft aangetoond dat het in verschillende negertalen de derde persoon meervoud van een pronomen aanduidt. Deze wijze om een meervoud weer te geven schijnt zeer verbreid: Lenz (*Oración y sus partes*, § 59) haalt voorbeelden aan uit talen van Zuid-Amerika. Ook Th. Hahn (*Die Sprache der Nama*, Leipzig, 1870, blz. 7 noot) verklaart een achter substantiva voorkomend woord bij de Hottentotten op dezelfde wijze.

o-vorm deed kiezen, van andere die op *a*, valt voor ons niet te zeggen; menigmaal zal de veelvuldiger verbinding met substantiva op *o* dan met die op *a* (of omgekeerd) de uitkomst hebben veroorzaakt. Voor *onze* logica is zulk een uitkomst moeilik te begrijpen en dus een bezwaar bij 't aanleren van de taal.

Het onveranderlike werkwoord eindigt, voor zover het woord aan het Portugees of aan het Spaans is ontleend, op *a*, *e* of *i*, de klinkers die, gevolgd door *r*, in die talen de infinitiefuitgang vormen. Maar er zijn vrij wat uitzonderingen; ook andere Spaanse (of Portugese) werkwoordsvormen hebben de functie van een infinitief gekregen: *bai* (gaan) is het Port. vai (3e pers. sing.), *bam* (gaan) = Sp. en Port. vamos (laten we gaan), *bal* en *duele* = vale, duele (in 't Sp.: het is waard, het is jammer), *dal* (uit Sp. da le, geef hem, raak hem) is in 't Pap. *slaan* geworden, *viva* zal wel de Sp. Imper., of liever Subj., van de 3e pers. sing. van *vivir* tot oorsprong hebben en *hirida*, verwonden, komt niet van het werkw. *herir* maar van het Sp. substantief *herida*.

De aan 't Holl. ontleende werkw., zegt Lenz, hebben geen biezondere uitgang, maar zijn eenvoudig afgeknotte vormen van het Holl. woord. Inderdaad vond ik verschillende woorden die alleen door het wegvallen van de uitgang *-en* hun nieuwe vorm hebben gekregen: *haak* (haken), *haap* (gapen), *ferfeel* (vervelen), *lek* (lekken), *plinder* (plunderen), *waak* (waken), maar in groter aantal las ik werkwoorden die een Sp. uitgang hadden, hoewel zij van Holl. herkomst waren. B. v. *bora* (boren), *feila* (feilen, dweilen), *foera* (voeren, Sp. forrar), *foela* (betasten, voelen, b. v. de pols), *hala* (halen), *hefta* (hechten), *riska* (wagen, riskeren), *stampla* (stempelen), *strika* (strijken). Nu zou men kunnen vragen of die *a* op het einde niet moet toegeschreven worden aan de Kreoolse neiging om een woord op een klinker te doen eindigen, dus of *bora* niet kan zijn *boor* (uit *boren*) + *a*. Tegen die verklaring pleit dat verreweg de meeste aan 't Holl. ontleende woorden, onverschillig welke

medeklinker voorafgaat *een a* als eindklank vertonen, in overeenstemming met de overheersing van de uitgang *-ar* bij het Spaanse werkwoord. Voorts vindt men ook aan 't Holl. ontleende worden op -er als *baster* (barsten), *bieder* (bieden), *niester* (niezen), die de indruk maken halfgeleerde of naar Spaans model „verbeterde" vormen te zijn van *barste*, *biede*, *nieze*. De woorden *slip* (uitglijden) en *stop* (ophouden) houd ik voor ontleningen aan 't Engels; *zoentsji* (zoenen) is blijkbaar een als werkwoord fungerend subst.: *zoentje*. *Kinipi* (knijpen) kan moeilik worden afgeleid van een substantief; hier lijkt het aannemelikst aan Holl. *knijpen* te denken met vervanging van de Holl. uitgang *-e(n)* door Sp. *-i(r)*.

Dit bonte beeld toont duidelik dat van een infinitief in de abstrakte zin geen sprake is. De nieuwe spraakmakende gemeente, de negers der 16ᵉ en 17ᵉ eeuw, hebben de vorm van 't werkwoord die zij 't meest hoorden, als 't essentiële, het de betekenis bevattende deel gevoeld, en bij vele, maar lang niet bij alle werkwoorden, was dat de infinitief, dank zij de samenstelling met hulpwerkwoorden (b.v.: hij kan, moet, zal, wil enz. werken) en het gebruik als imperatief (doorwerken, meehelpen, zwijgen! enz. enz.). En niet alleen elke vorm van een werkwoord, maar ook andere rededelen kunnen als werkwoord fungeren.

Het werkwoord is volkomen onvervoegbaar, de tijden worden, gelijk in bijna elke Kreoolse taal, door hulpwoorden, („lege woorden", gelijk men tegenwoordig zegt, met een aan de Chinese spraakkunst ontleende term) gevormd. Het Praesens drukt men uit door *ta* (van Port. está), het duratieve Imperfectum door *tabata* (etymol.: *estaba* + *está*, dus lett.: was-is), het Perfectum door *a* (in Sp. *ha(ber)*, Port. *ha(ver)*). Derhalve: *mi ta come*, *mi tabata come*, *mi a come* (ik eet, was aan 't eten, heb gegeten). Het Futurum wordt aangeduid door het hulpwoord *lo* (Port. *logo*, Sp. *luego*), en hierbij doet zich een biezonderheid voor: men plaatst dit *lo* niet vlak voor het werkwoord, maar voor 't persoonlik voornaamwoord, derhalve:

lo mi come, ik zal eten. Die afwijkende plaatsing geldt echter alleen voor het geval dat het subjekt van de zin een persoonl. voornaamw. is: *lo mi come*, maar *e lobo lo come* (de wolf zal eten). Afwijking van de gewone plaatsing vond ik ook wanneer op het persoonl. voornaamw. biezondere nadruk wordt gelegd. Men leest in de kleine roman *Giambo bieuw a bolbe na wea* op blz. 159: „Lo mi quibra mi orgullo" (Ik zal mijn trots breken), maar op blz. 160: „Warda te mañan, mi yiu, i nos lo manda yamé" (Wacht tot morgen, mijn kind, en dan zullen *wij* hem laten roepen). Moet men ter verklaring van dit gebruik aannemen dat in *lo* meer over is gebleven van het oorspronkelike Port. *logo* (dadelik, onverwijld), dat het dus niet in dezelfde mate een „leeg woord" was geworden als *ta*, *tabata* en *a*, die zouden kunnen vastgroeien aan 't werkwoord, zodat b.v. *a* een augment zou worden, gelijkend op 't Griekse, ook van oorsprong wellicht een zelfstandig woord, het verleden aanduidend? Op deze vraag durf ik geen bevestigend antwoord te geven. In 't Negerportugees van Ceylon en in 't Maleisportugees, die beide ook 't Futurum door middel van *lo* vormen, wordt echter *lo* niet vóór 't persoonl. voornaamw. geplaatst; ook niet in 't Negerholl., doch daar is *lo* vermoedelik een contaminatie van *lo(go)* en Holl. *lo(pen)* [1]).

Het meerverwijderd futurum drukt het Negerholl. uit door *sal* [2]). Een soortgelijke onderscheiding kan ik in het Pap. niet aanwijzen.

Het werkwoord in het Papiaments, dat geen vervoeging kent, duidt op een eigenaardige wijze aan wat men in andere talen de „modi" noemt (Subj., Optat. enz.). Lenz (blz. 121) vermeldt als bekleed met die functie de „hulpwerkwoorden" *por* (Port. en Sp. poder), *kie(r)* (Sp. en Port. querer), *meste(r)* (Port. mistér, Sp. menester). In het Praesens maken zij het plaatsen van *ta* voor het hoofdwerkwoord onnodig, b.v. *es*

1) Zie *Het Negerholl.* blz. 106/107.
2) *Het Negerholl.* blz. 107.

hende por skirbi bon latin (deze man kan goed Latijn schrijven), en in de verleden tijd gaan zij vooraf aan 't woord *a*, dat dus 't nauwst verenigd moet blijven met het hoofdwerkwoord; derhalve: *es hende por a skirbi bon latin* (deze man kon goed Latijn schrijven), een constructie die ons vreemd toeschijnt. Wij moeten, geloof ik, de drie bedoelde woorden beschouwen als signalen of waarschuwingen, die de mogelikheid, gewenstheid of noodzakelikheid aankondigen van hetgeen volgt. Men kan ze hulpwerkwoorden noemen, maar evengoed bijwoorden; het is ook niet toevallig dat de eerste twee woorden in het Spaans en in het Portugees ook als substantief gebruikt worden (*poder* = *kunnen* en *macht*), *querer* (= *verlangen* en *(het) verlangen*), terwijl het derde woord in beide talen *behoefte* (met velerlei schakering van betekenis) uitdrukt.

Aan het vocabularium heeft Lenz biezondere aandacht geschonken, en zelfs statistiese tafels gemaakt waaruit men de betrekkelike menigvuldigheid van de Spaanse, Portugese en Hollandse woorden, in groepen verdeeld naar de betekenis, kan opmaken. 't Aantal Portugese woorden is niet nauwkeurig te bepalen, daar in vele gevallen een woord met gelijk recht aan een der beide talen kan worden toegeschreven; groot is het getal van deze woorden zeker en met Lenz geloof ik dat hier meer gehecht moet worden aan het Portugese Kreools, reeds in de slavendépôts van Afrika gevormd, dan aan de woorden door uit Brazilië verdreven, Portugeessprekende Israëlieten naar Curaçao overgebracht, of aan emigratie uit grensgewesten van Portugal [1]).

't Aantal Holl. woorden heeft Lenz m. i. te gering geschat, onder anderen, doordat hij verschillende z.g. internationale woorden niet als in Holland zeer gebruikelik heeft gekend (b. v. envelop, kadet, karos, parasol, porte-monnaie (potmoni), vendutie (vendisjie) enz. enz. De Holl. woorden zijn het talrijkst

1) Dr. Fokker (*Tijdschr. v. Nederl. Taal en Letterk.* XXXIII blz. 55) gelooft dat de meeste Port. woorden zijn ingevoerd door Sp. landbouwers uit Galicië, wier dialect verwant is aan het Portugees.

in de rubrieken *meubels, metalen*, *schoolonderwijs*, *kleding* en *huiselik leven*, 't zeldzaamst in de rubriek *godsdienst* [1]).

Reeds hiervóór heb ik een paar voorbeelden genoemd van de vervorming die de Hollandse woorden ondergaan hebben. Ik voeg er de volgende aan toe: *belá* (niet goed wijs, Holl. belazerd), *bokkel*, *degel*, *dekel*, *gespel* (bokking, degen, deken, gesp), alle een voorkeur vertonend voor de uitgang *-el*; er tegenover staan een paar heterogene vormen op -er: *grender*, *master*, *taker* (grendel, mast, takel), waarvan *master* ontstaan kan zijn uit *tweemaster*, *driemaster*.

De kamer van Amsterdam heeft Curaçao gesticht. Speciaal Amsterdamse woorden vindt men in 't Pap. niet veel. Ik beschouw als zodanig *feil* (subst. en werkw.) voor *dweil*, *dweilen*, hoewel dat woord volgens 't Woordenboek, dat echter alleen plaatsen uit Amsterdamse schrijvers opgeeft, ook in 't Oosten van ons land voorkomt. Het Zuid-Nederlandse *hoffi* (tuin) kan aan 't Negerhollands der Deense Antillen ontleend zijn, dat zelf zo veel van 't Pap. heeft overgenomen. Het zou de moeite lonen beide talen te vergelijken, doch ik hoop daar elders op terug te komen.

Uit de rijke inhoud van Dr. Lenz' boek heb ik slechts enkele punten ter bespreking gekozen, en wel die waaraan ik enige vragen of opmerkingen wenste vast te knopen. Om enig

1) In zijn *Handboek der Nederl. Taal* I, Nijmegen 1913, blz. 278 vlg., bespreekt Prof. J. van Ginneken ook de woordenschat van 't Pap. en komt tot het besluit (blz. 285) dat er uit blijkt hoe veel meer de Spanjaarden aan de geestesbeschaving der inlanders en der kolonisten hebben gedaan dan de Hollanders met hun koopmansgeest. Of de gouddorst der Spaanse veroveraars hoger stond dan de winzucht van onze voorouders, laat ik in het midden; alleen wil ik opmerken dat zulk een beschouwing, die geen rekening houdt met de geschiedenis, weinig waarde heeft. Daarom herinner ik er aan dat in 1499 Curaçao door de Spanjaarden werd ontdekt, dat in 1520 het koloniseren en gedwongen kerstenen begon, — en dat *ruim 130 jaar later*, de Hollanders het eiland bezetten, dus toen de kerk, die nu nog de grote meerderheid der eilandbewoners verenigt, reeds een eeuw lang zich daar onbelemmerd had ontwikkeld. Men zie C. M. Amelunxen, *De Geschiedenis van Curaçao*, 1929. — Ik maak mij sterk om uit de statistiese gegevens door Lenz verzameld, even stoute beweringen in andere richting samen te stellen. Daardoor zou echter niet in het minst geringere godsdienstijver der geesteliken bewezen worden.

denkbeeld te geven van het Papiaments dat uit de mond van een inheemse is opgetekend, laat ik een der beide verhalen afdrukken die door Natividad Sillie aan Dr. Lenz zijn medegedeeld. Ik koos het eerste, omdat dit het kortste is en door de inhoud zo duidelik toont hoe 't gevoel van eigenwaarde der negers reageert op de dwaze geringschatting, ja minachting, die zij van de blanken ondervinden. Als in een sprookje wordt weinig rekening gehouden met tijd en ruimte. Natuurlik wist de scheepskok Sillie zo goed als de beste dat bij de reizen door de held en de heldin ondernomen, de afstanden in het geheel niet met de werkelikheid overeenstemmen; voor hem was het (internationaal bekende) motief van de als dokter zich voordoende geliefde niet meer dan een onmogelik verzinsel, maar al zulke zonderlinge dingen herhaalt hij, als goed sprookjesverteller, juist zoals hij ze gehoord heeft. De onjuiste titel van het verhaal is op dezelfde wijze te verklaren.

Mijn vertaling is zo letterlik als mogelik was zonder onverstaanbaar te worden. De vormen van de Pap. tekst zullen zelden toelichting behoeven na het hierboven (blz. 53 en vlg.) gezegde. Waar dit echter 't geval mocht zijn, heb ik een aantekening aan de voet der bladzijde geplaatst.

Istoria di mama ku yiu.

1) Un dia tabatin un mama ku su yiú; pero nan tabata mashâ pober. Pero e tata tabata piskadó, i tur dia ku e tata a bini fôr di lamâr, e mama ta manda e yiú bai bende piská.

2) (Enfin ku) un dia e yiú ta pasa ku su bâki di piská i e ta tende un hente ta yam'é. I na ora ku el a hisa su kara na lária, tabata un lareina.

3) (Enfin ku) lareina tabatin un grandi sempatia pa es mucha bendedô di piská; i na e mês tempu lareina a present'é dyes morokóta.

4) I lareina disi kun-e: „Mira, bon mucha, pa kiku bo ta bende piská? Tur dia mi ta tendé-bo, ta pasa ku piská, ta grita riba kaya. Hasí-mi fabor di bisa bo mâma i bo pâpa ku mi no kier mirá-bo mas riba kaya ta bende piská; pa motibo ku bo ta un bunita mucha i ku mi mês ta gustá-bo pa mi kâsa ku bo".

Geschiedenis van een moeder met een zoon.

1) Eens was er een moeder met haar zoon; maar zij waren heel arm. Maar de vader was visser, en elke dag dat de vader kwam van de zee, stuurt de moeder de zoon om vis te gaan verkopen.

2) Ten slotte dat eens de zoon voorbijgaat met zijn bak met vis en hij hoort iemand hem roepen. En toen hij zijn hoofd ophief in de lucht was het een koningin.

3) De koningin had een grote neiging voor die jonge verkoper van vis; en op dezelfde tijd [dadelik] gaf de koningin hem 10 morokota's [de morokoto = $ 20].

4) En de koningin zei tegen hem: „Kijk, goede jongen, waarom verkoop je vis? Elke dag hoor ik je voorbijgaan met vis, schreeuwen op straat. Doe me 't genoegen om te zeggen (aan) je moeder en je vader dat ik niet meer je wil zien op straat vis verkopen; om reden dat je een mooie jongen bent en dat ik zelf zin in je heb om met je te trouwen".

---

§ 1) *Tabatin* (es)taba + tin, van tene(r), tini, dus = was + hebben) betekent *had*, en als impersonale gebruikt, gelijk hier, *er was* (vgl. Sp. *había*).

§ 2) Dit *enfin ku* plaatst Lenz tussen haakjes, daar het in zeer veel gevallen niet meer dan een aanloop tot een volgende zin is en dus vergeleken kan worden met het telkens herhaald *en toen* van kinderlike vertellers. Ik zal dit *enfin ku* niet telkens vertalen. — In yam'é en dergel. is *é* het object.

5) (Enfin ku) Yan a bai na su kas i el a bisa su mama i su tata i nan a kit'é fôr di riba kaya. (Enfin ku) despues ku e mama ku e tata a tende lareina, (i) nan no a manda Yan mas na kaya bai bende piská.

5) Jan ging naar zijn huis en hij zei (het) aan zijn moeder en zijn vader en zij namen hem weg van (op) de straat. Toen de moeder en de vader hoorden (de boodschap van) de koningin, zonden zij Jan niet meer op straat om vis te verkopen.

6) (Enfin ku) despues di algun dia larein'a manda puntra e tata ku e mama pa kâsa ku Yan, e mama i e tata keda mashâ ferwonder di mira kon lareina por a haya tantu amor pa nan yiú.

6) Toen na enige dagen de Koningin de vader en de moeder liet vragen om te trouwen met Jan, bleven de moeder en de vader zeer verwonderd van te zien hoe de koningin zulk een liefde kon krijgen voor hun zoon.

7) Asina ta ku e tata a bisa e mama ku ta lareina su bolunta kiku nan kier hasi, antó lo ta di duna lareina palabra i larga Yan kasa ku lareina.

7) Zo is (het) dat de vader aan de moeder zei dat het de wil van (een) koningin is wat ze ook willen te doen, dus dat het (zaak) zal zijn aan de koningin (hun) woord te geven en Jan te laten trouwen met de koningin.

8) (Enfin ku) e tata a skirbi un karta i el a kontestá lareina ku ta mashâ bon; ku tur loke ta na lareina su gustu lo ta di nan tambe.

8) Toen schreef de vader een brief en hij antwoordde de koningin dat het heel goed is; dat alles wat de koningin haar wens is, ook die van hen zal zijn.

9) (Enfin ku) lareina a drecha kas; el a manda yama Yan su tata i mama, i lareina a regalánan un mil fuerte pa nan regla Yan su paña i pa Yan kasa despues di un luna.

9) Toen richtte de koningin het huis in en zij liet Jan's vader en moeder roepen, en de koningin schonk hun duizend *fuerte*'s [een *f.* = 10 realen] om Jan's kleeding in orde te maken en om Jan over een maand te trouwen.

10) Enfin mashâ alegria di Yan i su tata ku sa mama i tur nan famili i dye lareina

10) Tenslotte veel vreugde van Jan en zijn vader met zijn moeder en hun gehele familie en ook die

§ 6. *Bleven ... verwonderd,* een Hispanisme; vgl. *quedarse ciego,* blind worden.

tambe. (Afin ku) despues di un luna Yan ku lareina a kasa i nan a bai biba na nan palasho.

van de koningin. Zodat na een maand Jan met de koningin trouwde en zij gingen wonen in hun paleis.

11) Despues ku Yan tabata kasá ku lareina durante seis luna, ta resultá ku na es anochi ai Yan a hasi aña. Wel, nan tabatin algun bisita na nan palasho es anochi ai. Un rato, te banda di dyes dos or di anochi, despues ku tur bisita nan a bai, lareina i Yan a sinta kombersa un rato.

11) Nadat Jan met de koningin zes maanden getrouwd was, gebeurt het dat Jan die avond zijn verjaardag had [vierde]. Nu, zij hadden wat bezoek in hun paleis die avond. Een ogenblik, tegen de streek van [omstreeks] twaalf uur 's avonds, nadat alle bezoekers waren vertrokken gingen de koningin en Jan een beetje zitten praten.

12) Despues nan a bai drumi. Despues ku nan a drumi un soño i lamantá, nan dos tabata hunga. Na es mês tempu Yan a drumi den lareina su brasa. Antó lareina a bis'é: „Pero Yan, mira kos di mundu! Ki dia bo por a biba di pensa ku abo, yiú di un piskadó, por haya drumi den brasa di intér un prensesa of un lareina?"

12) Daarna gingen zij (te bed) liggen. Nadat zij een slaapje hadden gedaan en waren opgestaan, gingen zij met z'n beiden stoeien. Op die tijd juist lag Jan in de koningin haar arm. Toen zei de koningin hem: „Maar Jan, kijk een (raar) ding van de wereld! Wanneer kon je leven om te denken dat jij, de zoon van een visser, je kon bevinden te liggen in de arm van een echte prinses of een koningin?"

13) Antó Yan a kontest'é: „Wel, ta asina ta mundu: ku mientras anochi no sera, kareda no kaba!" (Enfin), i a drumi.

13) Toen antwoordde Jan haar: „Nu, zo is de wereld: zolang de nacht niet gesloten [gevallen] is, is de loop van de dingen niet ten einde!" En toen sliep hij in.

14) Despues di banda di mardugá, ku Yan a spierta, Yan a

14) Na het aanbreken ongeveer van de vroege morgen, dat

§ 12. In *pensa*, en elders, heb ik de *zeer* onregelmatige nasalisering van de klinker niet weergegeven. § 13. Vgl. Sp. *la noche se cierra*.

§ 14. Die soldaten. Voor de overgang in de volkstaal van aanw. voornaamw. tot lidwoord vgl. §§ 17, 19, 22, 34, 41 en Hesseling, *Het Afrikaans*[2], Leiden, 1923, blz. 117.

baha fôr di su kama i el a bai na su kaha di plaka i el a kohé kwáter saku di morokota i el a warda, i pa banda dí sink-ôr el a baha fôr di paleis i el a kontra es dos soldá-nan, ta hasi wardia i el a bisa nan:

15) Ata! mi ta presenta boso-nan es dos saku di plaka aki pa boso dos, i boso ta hasi-mi fabor ku si boso maestá puntra boso-nan ku si boso a mirá-mí, boso ta bis'é ku si; pero, komo e ta boso maestá, pa es motibu ai boso-nan no por a bis'éle nada".

16) (Enfin) pa banda di seis or di mainta, ora ku lareina a lamantá, ku el a habri su wowo i ku e ta buska Yan, Yan no tabat'ei. *Por supuesto* [1]) lareina no a pensa ku Yan por a bai; el a kere ku Yan tabata den kas abóu.

17) Pero ora ku lareina a baha abóu i ku e ta buska Yan, Yan a bai ! Lareina a keda tur pensatibo di mira echo ku Yan a hasi. (Enfin ku) despues di dyes or a báti, ta presenta un mucha ku diario di mainta i el a tum'é i el tabata resa i ora ku lareina a weitá den lista di vapor-nan ku ta sali diariamente pa un lugá i na otro, antó lareina a míra skirbí den

Jan wakker werd, is hij uit zijn bed gestapt; hij ging naar zijn geldkist, hij nam daaruit vier zakken met morokota's en hij waakte, en tegen vijf uur ging hij uit het paleis; hij kwam bij die twee soldaten die de wacht hielden en hij zei hun:

15) „Kijk, hier geef ik jullie deze twee zakken met geld voor jullie beiden, en doen jullie mij het genoegen om als jullie Majesteit jullie vraagt of jullie me gezien hebben, dat jullie zegt van ja, want, omdat zij jullie Majesteit is, daarom zouden jullie haar niet geen antwoord kunnen geven".

16) Tegen zes uur in de morgen, toen de koningin opstond, toen zij haar oog opende en zoekt naar Jan, was Jan daar niet. Natuurlik dacht de koningin niet dat Jan had kunnen weggaan; zij dacht dat Jan beneden in huis was.

17) Maar toen de koningin naar beneden was gegaan en ze Jan zoekt, was Jan weggegaan! De koningin bleef in gedachten verdiept bij het zien van hetgeen Jan had gedaan. Nadat het uur van tweeën had geslagen, komt een jongen met een ochtendblad en zij nam dat en was aan 't lezen en toen de koningin keek in de lijst van de stoomschepen die dageliks van

1) Deze twee woorden zijn kursief gedrukt door Lenz omdat zij zuiver Spaans zijn. Evenzoo §§ 19, 20, 23, 24, 25, 28, 35, 41.

es diario Yan su nómber; tabata huntu ku es otro pasahero-nan.

de ene plaats naar de andere gaan, toen zag de koningin in die krant Jan z'n naam geschreven; die was (er) met die andere passagiers.

18) Antó n'e mês tempu lareina a bai na vapor su ahensha informa ta pa ki lugá Yan a sáli. Na es mês momentu nan a bisa lareina na es ahensha ku Yan a barka pa capital di Spaña. (Enfin ku) lareina a bini su kas mediatamente, i el a drechi su baúl e sa valis i na es mês momentu lareina a fleta un vapor i lareina a sáli ku destino na Spaña na buska di Yan.

18) Toen is terstond de koningin gegaan naar het agentschap van het schip om te informeren naar welke plaats Jan was vertrokken. Terstond hebben ze op het kantoor aan de koningin gezegd dat Jan scheep was gegaan naar de hoofdstad van Spanje. En toen is de koningin onmiddellik naar haar huis gekomen en zij heeft haar koffer en haar valies gepakt en terstond heeft de koningin een stoomboot gehuurd en is de koningin vertrokken met bestemming naar Spanje, op zoek naar Jan.

19) Wel, es vapor a tuma tres dia riba auwa promer ku el a yega Spaña. Na ora ku es vapor a yega Spaña, mediatamente lareina a baha na es gran hotel di Spaña. Ma promé kos ku lareina a pidi es doño di hotel tabata *Diario del Comercio* pa e mira lista di pasahero; pa motibu ku ya Yan no tabata na Spaña, sino na un otro punto.

19) Nu, dat schip heeft drie dagen op 't water doorgebracht voor het Spanje bereikte. Toen dat schip Spanje bereikt had, is de koningin onmiddellik naar dat grote hotel van Spanje gegaan. Maar 't eerste wat de koningin gevraagd heeft aan die eigenaar van het hôtel was „Het Handelsblad" om de lijst van de passagiers te zien, om reden dat Jan al niet meer in Spanje was, maar op een andere plek.

20) Despues ku lareina a rebisá es *diario del dia* ya Yan a sáli kába fôr di Spaña pa Londre. Na es mês tempu lareina

20) Nadat de koningin dat dagblad had nagezien, was Jan al reeds vertrokken van Spanje naar Londen. Terstond is de

§ 20. Eens Londre (ook § 21), twee maal Londru.

a sáli di Spaña ku es mês vapor pa Londru. Na momentu ku Yan ta na Londru i ku et a kohe *boletin di comercio* ta resa, e ta mira ku su *esposa* lareina ta bini na solisitu di dye, na es mês momentu Yan a sáli pa Italia.

koningin met die zelfde stoomboot van Spanje naar Londen vertrokken. Op het ogenblik dat Jan in Londen is en dat hij „Het Handelsbericht" genomen had om het te lezen ziet hij dat zijn gemalin, de koningin, komt op zoek naar hem en terstond is Jan vertrokken naar Italië.

21) Wel, ora ku lareina a yega Londre, ku lareina a solisitá Yan, el a ténde ku Yan a sáli pa Italia. Na es mês momentu lareina a sáli pa Italia. (Enfin ku) Yan a ténde ku lareina ta bíni na solisitú di dye, antó el a sali pa Fransha. Na momentu ku lareina a ténde ku Yan a sali pa Fransha, mediatamente lareina a sali tambe pa Fransha.

21) Nu, toen de koningin Londen bereikte, toen de koningin Jan zocht, hoorde zij dat Jan was vertrokken naar Italië. Dadelik is de koningin naar Italië vertrokken. Toen Jan hoorde dat de koningin komt op zoek naar hem, toen is hij naar Frankrijk vertrokken. Terstond toen de koningin hoorde dat Jan vertrokken was naar Frankrijk, vertrok de koningin onmiddellik ook naar Frankrijk.

22) Enfin ta yega momentu ku tur Yan su plaka a kaba. Yan no sábi kon e ta hasí. (Enfin ku) Yan a barka bordo di un vapor i el a yega na un pais manera Kursóu. Ta resulta di dia ku Yan a yéga, Yan ta buska trabóu. Enfin Yan a skirbi den *boletin di comercio* solisitando trabóu.

22) Eindelik breekt een ogenblik aan dat al Jan's geld op is. Jan weet niet hoe te doen. Ten slotte ging hij scheep aan boord van een stoomboot en hij kwam aan een land op de manier van Curaçao. Het gevolg is dat op de eerste dag dat Jan aan was gekomen, Jan werk zoekt. Ten slotte schreef Jan in het „Handelsbericht" om werk te vragen.

23) Despues ku Yan tabatin dos luna na Kursóu, Yan a bin

23) Nadat Jan twee maanden op Curaçao was geweest, kwam

§ 22. De stad blijkt (§ 23) Curaçao zelf te zijn; Kursou is de gewone naam bij de bevolking, reeds sedert de 17e eeuw (zie M. Wintergerst, *Reisen* enz. (1688—1710), herdrukt in *Reisebeschreibungen* enz., uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber, deel XIII, 's Gravenhage, 1932, blz. 1). — § 23. 't Nederl. *pakhuis* tot „winkel" geworden naar analogie van Sp. *almacén*, dat beide betekenissen heeft?

haya un empleo na un pakús grandi, ku nan ta yama *el Globo*. Enfin ya Yan su plaka a kaba, i Yan no tabatin no mas ku un sueldu di dyes florin pa luna. Wel, es pober Yan a konform'é ku su pobresa i el a sígi ta tráha i el tabat' asina bon mucha ku tur es hende-nan di pakûs tabata stim'é.

24) (Enfin ku) ta resultá ku un dia mainta Yan tabata bari pakûs, i Yan a mira na suela [sic] un kuránt ku nos ta yama *diario di Kurasao*. Wel, Yan tabata asina kurioso ku el a kohe es diario i kumisa ta resa.

25) Na es mês tempu e ta mira ku *gobernadór* di *Kurasao* ta solisitá un hende por skirbi bon latin i resa tambe. Na es mês tempu Yan a bai serka su bâs. Enfin Yan a túma un karta di rekomandashon i e mes a bai serka hovernör presentá su serbíshi. Na e mês tempu hovernör a kumisa puntr'é algo na latín pa informa ku si Yan sa berdá latín. Wel, ta resulta ku Yan tabatin práktika den latin.

26) Antó Yan a skirbi un karta pa hovernör na latin. Mediatamente hovernör a haya kontestashon di es karta ku Yan a skirbi. Wel, hovernör a keda mashâ kontentu ku Yan i mediatamente Yan a skirbi un karta

Jan een betrekking te krijgen in een grote winkel, die zij noemen „de Wereldbol". Reeds is Jan's geld opgeraakt en Jan had niet meer dan een loon van twee gulden per maand. Nu, die arme Jan schikte zich naar zijn armoede en hij ging door met werken, en hij was zulk een goede jongen dat al die mensen van de winkel van hem hielden.

24) Het gebeurt dat eens op een morgen Jan aan 't vegen was van de winkel, en Jan zag op de grond een krant die wij noemen „Het Dagblad van Curaçao". Nu, Jan was zo nieuwsgierig dat hij dat dagblad nam en begon te lezen.

25) Terstond ziet hij dat de gouverneur van Curaçao iemand vraagt die goed latijn kan schrijven en ook lezen. Terstond ging Jan naar zijn patroon. Toen kreeg Jan een aanbevelingsbrief en hij ging in eigen persoon naar de gouverneur om zijn dienst aan te bieden. Terstond begon de gouverneur hem iets te vragen in het Latijn om te onderzoeken of Jan werkelik latijn kent. Nu, het blijkt dat Jan oefening had in het Latijn.

26) Toen heeft Jan voor de goeverneur een brief geschreven in het Latijn. Onmiddellik heeft de goeverneur antwoord gekregen op die brief die Jan geschreven heeft. Wel, de goeverneur was (daardoor) zeer tevreden

pa hovernör na latin pa pápa na Roma.

27) Despues di dòs siman di ten hovernör a haya kontestashon di es karta ku Yan a skirbi p'éle na Roma i papa a manda puntra hovernör ku si e t'asina bon di larga es sekretario ku e tini bini Roma komo su segundo di dye, pa motibu ku nunka el a mira hende skirbi bon latin asina. Na es mês tempu antó hovernör a duna Yan derechi di bira segundu hovernör di Kursóu.

28) Despues ku Yan tabata na paleis di hovernör, antó lareina a tende ku Yan tabata *empleado* komo segundo, mediatamente lareina a barca bini Kursóu pa bin buska Yan.

29) Pero Yan tabata mashâ sabir ku lareina. Ora Yan a mira lareina bordo ku su keiku, Yan a baha fôr di mas ariba i el a drenta su kamber i e no a sali mas.

30) Pa banda di shet-ôr, ku mesa tabata poné pa komé hovernör ta buska Yan pa bini mesa. Nan no por haya Yan; logár Yan tabata den su kamber muda drumi. Na e mês tempu hovernör a buska tur dokter di mundu pa kura Yan, pero no tabatin ningun dókter ku por a

over Jan en onmiddellik schreef Jan voor de goeverneur een brief in het Latijn voor de Paus te Rome.

27) Na twee weken tijd ontving de goeverneur antwoord op die brief die Jan voor hem naar Rome had geschreven, en de Paus heeft aan de goeverneur laten vragen om, als hij zo goed was, die sekretaris die hij had, naar Rome te laten komen als zijn helper, om reden dat hij nooit iemand gezien had die zo goed Latijn schreef. Terstond heeft toen de goeverneur Jan het recht gegeven om onder-goeverneur van Curaçao te worden.

28) Nadat Jan in het paleis was van de goeverneur, toen hoorde de koningin dat Jan dienst deed als onder-goeverneur en is de koningin onmiddellik scheep gegaan om te komen te Curaçao om Jan te komen zoeken.

29) Maar Jan was veel knapper dan de koningin. Toen Jan met zijn kijker de koningin aan boord zag, ging Jan van boven en in zijn kamer binnen en hij kwam er niet meer uit.

30) Tegen zeven uur, toen de tafel klaar was gezet om te eten, zoekt de goeverneur Jan om aan tafel te komen. Ze kunnen Jan niet vinden; integendeel: Jan lag stom in zijn kamer. Terstond haalde de goeverneur alle dokters van de wereld om Jan te genezen, maar er was

komprendé Yan su enfermedát.

geen enkele dokter die Jan's ziekte kon begrijpen.

31) Ta resulta ku hovernör a manda solisitá abordo di es vapor ku a drenta es dia ai, mira ku si por sosedé ku por tin un bon dokter ai. Antó na es mês tempu lareina a péla su kabei i el a bisti na homber i el a bini tera. El a presenta na paleis di hovernör su servishi komo dókter di kura muda.

31) Eindelik liet de goeverneur aan boord van die stoomboot, die daar op die dag was binnengekomen, verzoeken te zien of ze mogelik daar een goede dokter hadden. Toen heeft de koningin terstond haar haar afgesneden en heeft zij zich als man gekleed en is zij aan wal gekomen. Zij heeft aan de goeverneur haar dienst aangeboden als dokter om stommen te genezen.

32) Antó hovernör a puntr'é ku si e ta dókter di muda berdá, i el a kontestá hovernör ku sí, i ku si den seis ora e no kúra Yan, antó su mortó. Enfin, lareina a firma ku sí, e ta kura'é. Antó hovernör dî kun-e: „Wel, mi ta konfia den bo palabra, pero si bo burla di mi, lo bo murí". — Es dókter di, ku ta mashâ bon.

32) Toen vroeg de goeverneur haar of ze werkelik stommendokter was, en zij antwoordde de goeverneur van ja, en dat, als zij binnen zes uur Jan niet had genezen, — dan de dood voor haar. Ten slotte verzekerde de koningin dat het zo was en hem te (zullen) genezen. Toen zei de goeverneur: „Nu, ik vertrouw op je woord, maar als je mij voor de gek houdt, dan zal je sterven". Die dokter zei dat het heel goed is.

33) Na e mês tempu e dokter a drenta den kamber serka Yan i el a puntra Yan ku ta pa kiku Yan a hasi asina kun-e te na ora, ku Yan sabi ku e ta stíma Yan asina tantu. Yan ta mir'é den su kara, pero Yan no ta pápia ni un palabra.

33) Terstond ging de dokter de kamer in en bij Jan, en zij vroeg Jan waarom [wat (het) is voor welk ding] Jan zo gedaan heeft met haar tot nu toe, terwijl Jan weet dat zij zóveel van Jan houdt. Jan ziet haar in haar gelaat, maar Jan spreekt geen enkel woord.

34) Ya es dókter tin dos ora kaba i Yan no kier papia nada.

34) Reeds was de dokter twee volle uren bezig en Jan wilde

Lareina ta sunch'é, bras'é, enfin kariñ'é, asi tur kos ku Yan, i toch Yan no kier papia.

niets zeggen. De koningin kust hem, omhelst hem, in één woord ze liefkoost hem, zo (doet) ze alles met Jan, en toch wil Jan niet spreken.

35) Enfin ta sosedé ku despues ku lareina a ofrese su serbishi na huvernör i ku e no a kumpli, antó nan a pon'é na es mês momentu preso pa mata morto di es doktór ku a gaya hovernör, ku e por kura muda; si nunka e tabata por. Intér *Kurasao* su *boletín* a sali publiká ku pa dyes or di mainta lo e dókter ku a burla di hovernör lo ta wordu mata.

35) Eindelik gebeurt het dat, nadat de koningin haar dienst aan de goeverneur had aangeboden, en zij die niet had vervuld, zij haar toen terstond hebben gevangen genomen (gesteld), om die dokter, die de goeverneur heeft voorgelogen stommen te kunnen genezen, de dood te laten sterven; 't is zeker dat hij het volstrekt niet kon. Het gehele blad van Curaçao is uitgekomen om bekend te maken dat de dokter die met de goeverneur heeft gespot, de volgende dag om twee uur zal worden gedood.

36) (Enfin) tur pueblo a bin presenshá es morto. Dyes or a bati. Mediatamente pastór a bin konfesa es homber i puntr'é ku si e no tin nigun pikar. Antó el a kontesta ku no. Tur pikár ku e tini ta solamente ku e a ofrese di kúra es muda i e no por a hasi. Na es mês tempu e pastor a dun'é bindishon i entreg'é den man di es matadónan.

36) Heel het volk is die ter doodbrenging komen bijwonen. Twee uur sloeg (het). Dadelik is de pastoor gekomen om die persoon de biecht af te nemen en hij heeft hem gevraagd of hij niet de een of andere zonde had (op zijn geweten). Toen antwoordde hij van neen. Alle zonde die hij (op zijn geweten) had, is alleen dat hij heeft aangeboden die stomme man te genezen en dat hij het niet kon doen. Terstond heeft de pastoor hem de zegen gegeven en hem overgeleverd in de handen van die beulen.

37) Na momentu ku nan a pasa stròp den su garganta i ku trompét a toka i ku nan tabata bai mata lareina, antó

37) Op 't ogenblik dat ze de strop om haar hals deden en dat de trompet klonk en dat zij de koningin gingen doden, toen

na es mês momentu Yan a bula i rosponde: „No mat'é, no mat'é! ku awór a yéga mi termino di papia. Pues, es omber ai no ta doktór ni e no ta homber, ta muhé e ta; i e ta un lareina, yiú di un rei i un reina.

kwam plotseling Jan toegevlogen en hij sprak tegen: „Dood haar niet! Dood haar niet! Nu is mijn tijd van spreken aangebroken. Want die man daar is geen dokter en hij is ook geen man, een vrouw is hij; hij is een koningin, 't kind van een koning en een koningin.

38) Tur mi enfermedat ku mi tabata (lees „tabatin"?), ta resulta ku ta pa su motibo di un despresio ku el a hasí-mi sin nesesidá, pa motibo ku mi tata i mama tabata hende póber, mi tata piskadó, i nos tabata biba di nos pobresa; i na tempu ku mi tabata bai bende piská pa mi pober mama i tata, lareina a yamá-mi i e disi kú-mi:

38) Al de ziekte die ik had komt er op neer dat die (er) is door haar, door een belediging die zij mij aangedaan heeft zonder noodzaak, om reden dat mijn vader en mijn moeder arme mensen waren, mijn vader (was) een visser, en wij waren gewoon te leven van onze armoede; en op een tijd dat ik ging vis verkopen voor mijn arme moeder en vader, heeft de koningin me geroepen en zij zei tegen mij:

39) „Pero, Yan, ta pa kiku bo mama ku bo tata ta manda-bo bende piská, un bunita mucha manera bo? — Wel, ata mi ta regalá-bo sinkuenta morokota i bisa bo mama ku bo papa ku mi no kier bo bende piská".

39) „Maar, Jan, waarom is het dat je moeder en je vader je vis laten verkopen, een mooie jongen zo als jij? Kijk, daar geef ik je 50 morokota's present, en zeg aan je moeder en je vader, dat ik niet wil dat je vis verkoopt".

40) Mes kos mi a hasi. Enfin, despues nos a kasa. Despues ku nos tabata kasá, balor di dos of tres luna, nos tabata hunga i mi a halá drenta drumi den su brasa. Na es mês tempu el a bisa-mi: „Pero Yan, nunka di

40) Zo heb ik precies gedaan. Tenslotte zijn we daarna getrouwd. Nadat we gedurende twee of drie maanden getrouwd waren, waren we aan het stoeien en ik ging liggen in haar armen. Op dat ogenblik zei zij tegen

§ 40. In *balor di dos . . luna*, duidt *balor* de hoeveelheid van de tijd aan. Vgl. in het Frans: „il a bu la valeur d'un verre de vin"; ook de duur van een muzieknoot wordt zo aangegeven.

bo bida bo por a biba ni pensa ku abo, yiú di un piskadó, por a hayá-bo den brasa di un lareina". I awór ku tur e pober, i yiú di un piskadó a salb'é fôr di morto di horka!

mij: „Maar Jan, nooit in je leven kon je leven of denken, dat jij, de zoon van een visser, je kon bevinden in de armen van een koningin". En nu dat juist de arme (jongen) en de zoon van een visser haar heeft gered van de dood aan de galg!

41) Enfin despues ku Yan a demostra puébel ta pa ki motibo el a hasi es-ei, antó mediatamente tur hende ku tabata presensha es senténsha di es doktór, a brasa Yan i su *esposa* di alegría di mira ku Yan tabata un hoben di sintimento. Despues hovernör a manda es gran banda di muzík toka marcha pa Yan i lareina te na porta di paleis di hovernör. Es anochi ai tabatin gran baile pa Yan i lareina, i nan dos a keda biba bon te na es fecha di awór.

41) En nadat toen Jan aan het volk heeft uitgelegd waarom hij dat (alles) gedaan had, toen hebben onmiddellik alle mensen die dat vonnis van die dokter bijwoonden, Jan en zijn gemalin omhelsd uit blijdschap dat ze zagen dat Jan een jongmens was met eergevoel. Daarop heeft de goeverneur aan dat grote muziekcorps last gegeven om voor Jan en de koningin een marsch te spelen tot aan het paleis van de goeverneur. En die avond was er een groot bal ter ere van Jan en de koningin en zij zijn alle twee goed blijven leven tot op deze dag van vandaag.

Termina la historia.
N. Sillie, 12 April, 1921.

De geschiedenis is uit.
N. Sillie, 12 April, 1921.

Het bovenstaande is opgetekend uit de mond van de verteller; de eindeloze herhaling van woorden als „dadelik", „terstond", „toen" enz. zullen bij de levendige voordracht van de neger niet hebben gehinderd, eerder iets hartstochteliks aan zijn verhaal hebben gegeven. — Al wordt niet vermeld dat de koningin een blanke was, het is niet twijfelachtig dat zij tegenover de arme, maar fiere jongen, de jonge man met „eergevoel", de rol speelt van de laatdunkende, die zelfs als zij hem lief heeft zich verheven acht boven de kleurling.

D. C. HESSELING.

§ 41. Doktór met Sp. aksent, naast Holl. dókter; zulke wisselende vormen zijn talrijk: motibo en motibu, pueblo en puébel enz.

